



## *Ο μετασχηματισμός του κράτους και η αναπροσαρμογή της σχέσης των ορίων δημόσιου-ιδιωτικού στην περίοδο του νεοφιλελευθερισμού<sup>1</sup> Ανδρέας Βελωνάς<sup>2</sup>*

*Η συρρίκνωση του κράτους και της ισχύος των θεσμών κοινωνικού κράτους αντικατοπτρίζουν τις συνθήκες της σύγχρονης πραγματικότητας. Η κρίση νομιμοποίησης αποτέλεσε το μεταίχμιο μεταξύ της περιόδου του κεϋνσιανού κράτους και της περιόδου του νεοφιλελεύθερου κράτους, θέτοντας τα θεμέλια για την θεσμική αποδυνάμωση, την εμπορευματοποίηση αγαθών και υπηρεσιών, την εκθεμελίωση της ιδιότητας του πολίτη και την χάραξη της πολιτικής βάσει ιδιωτικών συμφερόντων. Κατά τη νεοφιλελεύθερη περίοδο, αναθεωρούνται τα όρια μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, όπου ο ρόλος του κράτους, πλέον, υποβαθμίζεται σε επίπεδο άσκησης εξουσίας, θεσμικής ισχύος και πολιτικού ελέγχου, αναγνωρίζοντας την σπουδαιότητα του ιδιωτικού τομέα στην διεκδίκηση εκπροσώπησης του δημόσιου συμφέροντος με ιδιωτικές προτεραιότητες. Το γεγονός της επικράτησης της εκχώρησης αρμοδιοτήτων του κράτους στον ιδιωτικό τομέα, μέσω φορέων διακυβέρνησης και συμπράξεις δημόσιου-ιδιωτικού, αναδεικνύει μία θεσμική υβριδικότητα και καθιστά τα όρια της σχέσης δημόσιου-ιδιωτικού ασαφή. Η διαδικασία μετακύλισης των αρμοδιοτήτων και των εξουσιών από την δημόσια σφαίρα στον ιδιωτικό τομέα αποτυπώνει γλαφυρά το κενό μεταξύ ρητορικής και πραγματικότητας.*

Στο κεϋνσιανό κράτος, η δημοσιονομική και νομισματική πολιτική χρησιμοποιούνται ως μέσα επίτευξης κοινωνικής ευημερίας, με την προοπτική καθολικής διανομής της ευημερίας μέσα από τους θεσμούς και τους μηχανισμούς του κοινωνικού κράτους. Η οικοδόμηση θεσμών κοινωνικού κράτους αντικατοπτρίζεται στο εύρος και την ποιότητα των προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής διαμορφώνοντας μία νέα δομή νομιμοποίησης των λειτουργιών του κράτους. Η δημοκρατική αντιπροσώπευση και η μακροοικονομική πολιτική λειτουργούν επικουρικά και νομιμοποιητικά στο κράτος. Το τελευταίο έχει την ευθύνη παροχής ευημερίας στους πολίτες και εγγυάται την κοινωνική αλληλεγγύη, με όρους κοινωνικής αναπαραγωγής και αναδιανομής. Το κεϋνσιανό σύστημα πολιτικής οικονομίας είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την αναδιανεμητική κοινωνική πολιτική.

Η κρίση νομιμοποίησης αποτελεί το μεταίχμιο στο πέρασμα από την υποχώρηση του κεϋνσιανού κράτους και την πρόσδεση με αγοραίους και νεοφιλελεύθερους δεσμούς στη συρρίκνωση της παρέμβασης του κράτους και τη σύνδεση αυτής με την έλευση του νεοφιλελευθερισμού. Γενεσιουργός παράγοντας συνιστά η εξάντληση των ορίων του μεταπολεμικού κεϋνσιανού κράτους, η οποία οδηγεί σε μία απονομιμοποίηση των θεσμών του κεϋνσιανού κοινωνικού κράτους και στη μεθόδεση της υποχώρησης του κράτους και στις προϋποθέσεις νομιμοποίησης της εμπορευματοποίησης της δημόσιας σφαίρας. Αποτέλεσμα αυτού είναι η εκθεμελίωση των θεσμών του κοινωνικού κράτους και η αποσύνδεσή τους από το δημοκρατική δομή αντιπροσώπευσης, η οποία κατά το νεοσυντηρητικό και νεοφιλελεύθερο δόγμα, διαφθείρει ηθικά τις δυτικές δημοκρατίες<sup>3</sup>.

Η κρίση νομιμοποίησης ήταν η περίοδος κατά την οποία συγκροτήθηκαν οι νομιμοποιητικές διαδικασίες των νεοφιλελεύθερων πολιτικών και αποτελεί την απαρχή της νεοφιλελεύθερης περιόδου όπου οι πηγές χρηματοδότησης και οι στόχοι της κεϋνσιανής συναίνεσης τίθενται υπό αμφισβήτηση<sup>4</sup>. Η κρίση νομιμοποίησης, σε αδρές γραμμές, αφορά στην αποδοχή της κρατικής παρέμβασης εκ της κεφαλαιοκρατίας και της εργατικής τάξης καθώς εξαρτάται η αναπαραγωγή τους μέσα από την παρέμβαση του κράτους. Οι κρατικές πολιτικές αίρουν τις προϋποθέσεις αναπαραγωγής τους, με αποτέλεσμα η παραγωγή και η συσσώρευση κεφαλαίου να μην επιτρέπουν κοινωνικές δαπάνες. Αυτό συμβαίνει διότι η σχέση κοινωνικών δαπανών και αναγκών νομιμοποίησης είναι ανάλογη, δηλαδή, όσο αυξάνονται οι κοινωνικές δαπάνες, αυξάνονται και οι ανάγκες της νομιμοποίησης, γεγονός το οποίο, πρακτικά, μεταφράζεται σε εξάντληση των πόρων.

<sup>1</sup> Το κείμενο αποτελεί μέρος της διπλωματικής εργασίας η οποία εκπονήθηκε με την επίβλεψη του Επικ. Καθηγητή Κωτσονόπουλου Λουδοβίκου και είναι διαθέσιμη στο:

<http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&type=0&q=%CE%92CE%95CE%9B%CE%A9%CE%9DCE%91CE%A3&page=1&scope=0&lang=e1&pid=iid:21376>

<sup>2</sup> Μεταπτυχιακός φοιτητής, velonasandreas@gmail.com

<sup>3</sup> Κωτσονόπουλος, Λ. (2018). «Ελλειμματική δημοκρατία: η κοινωνική πολιτική την περίοδο της διαρκούς δημοσιονομικής λιτότητας» στο Αγγελίδης, Μ. & Σπουρδαλάκης, Μ. (επιμ.). *Κοινωνική και Πολιτική Εκπροσώπηση: Προκλήσεις και Προοπτικές στη Δημοκρατία τον 21ο αιώνα*, Πρακτικά Συνεδρίου, Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία: 379-387.

<sup>4</sup> Σακελλαρόπουλος, Θ. (2018). «Κοινωνικό Κράτος και Κοινωνική Πολιτική σε Ιστορική Προοπτική» στο Σακελλαρόπουλος, Θ., Σκαμνάκης, Χρ. και Αγγελάκη, Μ. (επιμ.). *Κοινωνική Πολιτική*. Αθήνα: Διόνικος: 30-31.

Ο νεοφιλελευθερισμός μεταβάλλει την «λογική» της κοινωνικής πολιτικής συρρικνώνοντας την πολιτική μορφή της δημοκρατίας και αποδομώντας τους πρότερους θεσμούς κοινωνικού κράτους<sup>5</sup>. Το τελευταίο επιτυγχάνεται με τον περιορισμό της αναδιανομής, τον αναπροσδιορισμό της έννοιας του κοινωνικού κινδύνου, την ενίσχυση της ατομικής ευθύνης και την αναεμπορευματοποίηση αγαθών και υπηρεσιών. Το κράτος φαίνεται να υποχωρεί και στο κενό που αφήνει, βρίσκει θέση ο ιδιωτικός τομέας. Ο νεοφιλελευθερισμός, ως νέα μορφή νομιμοποίησης, είχε ως στόχο την απονομιμοποίηση της κενόνσιανης συναίνεσης ασκώντας κριτική στην αξία της ισότητας και αμφισβητώντας την ισχύ των κοινωνικών δικαιωμάτων. Σύμφωνα με την della Porta (2017), ο ύστερος νεοφιλελευθερισμός, έχει χαρακτηριστικά πολιτικών ιδιωτικοποιήσεων, φιλελευθεροποίησης και απορρύθμισης, με λιτότητα περιοριστική για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων και υποσχέσεων του κράτους προς τον πολίτη. Ο νεοφιλελευθερισμός, με την έμφαση στην ελεύθερη αγορά και την απομάκρυνση από την κοινωνική προστασία, παρήγαγε αυξανόμενες ανισότητες καθώς και μειωμένη υποστήριξη προς τους θεσμούς<sup>6</sup>.

Στο περικείμενο αυτό, αναπροσαρμόζονται τα όρια μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Ο ρόλος του κράτους στην άσκηση εξουσίας και στον πολιτικό έλεγχο υποβαθμίζεται, αναδεικνύοντας τη σπουδαιότητα του ιδιωτικού τομέα στη διεκδίκηση εκπροσώπησης του δημόσιου συμφέροντος με ιδιωτικές προτεραιότητες. Υπάρχει μία αναλογία στη σχέση αναπροσαρμογής των ορίων της σχέσης δημόσιου-ιδιωτικού και των ορίων του κράτους. Η φερομένη ως λύση στα προβλήματα οργάνωσης και διαχείρισης κρατικών καθηκόντων θεωρείται η εισχώρηση του ιδιωτικού τομέα στη δημόσια σφαίρα και αφορά σε πλήρη εκχώρηση των αρμοδιοτήτων ή αλλιώς ιδιωτικοποίηση και μερική παραχώρηση αρμοδιοτήτων, η οποία αφορά σε συμβιβαστικές λύσεις, όπως οι συμπράξεις δημόσιου-ιδιωτικού (ΣΔΙΤ). Η νεοφιλελεύθερη ηγεμονία φρόντισε ώστε να επανακαθοριστούν τα σύνορα μεταξύ κράτους και ιδιωτικών συμφερόντων, με αποτέλεσμα τα σύνορα αυτά να είναι πλέον ασαφή και οι επιχειρήσεις να εμπλέκονται στον πολιτικό έλεγχο, χωρίς όμως να συμβαίνει το αντίστροφο. Η ιδιωτικοποίηση σε επίπεδο δημόσιας πολιτικής μεταφράζεται ως ανισομερής κατανομή κόστους-οφέλους για το κοινωνικό σύνολο, με αποτέλεσμα να διακρίνεται το κοινωνικό σύνολο σε ευνοημένους και μη ευνοημένους<sup>7</sup>.

Το επιχείρημα σχετικά με τον προαιρετικό χαρακτήρα της παροχής ή διεξαγωγής των δημόσιων υπηρεσιών ή λειτουργιών από δημόσιους θεσμούς ή οργανισμούς ήταν η αφορμή για καιρίες αλλαγές στη δομή και τη διακυβέρνηση του κράτους. Η λειτουργία του κράτους διεξάγεται μέσα από εξαιρετικά ετερογενή δίκτυα οργανισμών, το οποίο καθιστά τον έλεγχο, την καθοδήγηση και την εποπτεία αυτού του συνόλου οργανισμών και συνεργασιών ιδιαίτερα πολύπλοκο και παραμένει μείζων πρόκληση για τη σύγχρονη διακυβέρνηση. Η ανάθεση αρμοδιοτήτων σε οιονεί αυτόνομους «παρά το κράτος» οργανισμούς δίνει ώθηση στις κυβερνήσεις να μπορούν να διαχειρίζονται κοινωνικά ζητήματα χωρίς να αναμειγνύονται απόλυτα σε κοινωνικές και πολιτικές διαδικασίες. Προς τα τέλη του 20ου αιώνα, η κυρίαρχη τάση ήταν η ποσοτική και ποιοτική αύξηση του ρόλου των σωμάτων αντιπροσώπευσης αλλά και η αναδιαμόρφωση της σχέσης δημόσιου-ιδιωτικού, απαξιώντας για τους προβληματισμούς όσον αφορά στη θεσμική πολυπλοκότητα και τις διαδικασίες λογοδοσίας. Συγκεκριμένα, η διακυβέρνηση φορέων-εκπροσώπων έχει γνωρίσει σημαντική αύξηση μέσω της δημιουργίας φορέων, οργανώσεων και Συμπράξεων Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ)<sup>8</sup>.

Ο Crouch ερμηνεύει την εισχώρηση του ιδιωτικού τομέα στη δημόσια σφαίρα διατυπώνοντας δύο μεταδημοκρατικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν το κυβερνητικό σύστημα εξουσίας, τα οποία είναι η συμμαχία της πολιτικής και επιχειρηματικής ολιγαρχίας και η επικράτηση μίας ουδέτερης πολιτικής με σκοπό την εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους. Οι μεγάλες εταιρείες και οι εκλεγμένοι πολιτικοί αναπτύσσουν δεσμούς αλληλεξάρτησης και αλληλοτροφοδότησης. Με αυτόν τον τρόπο αποτυπώνεται η ανακατανομή των εξουσιών και μετουσιώνεται μέσα από τις τάσεις ιδιωτικοποίησης, τη στενή καθοδήγηση από την Ε.Ε., την ανακατανομή του πλούτου προκαλώντας ταξικές διακρίσεις και τη στήριξη μεγάλων εταιρειών. Η εξυπηρέτηση των συμφερόντων μεταβαίνει σε επίπεδα διαπλοκής από τη στιγμή που επεκτείνονται οι ιδιωτικοποιήσεις και εκχωρούνται τμήματα της δημόσιας σφαίρας στον ιδιωτικό τομέα. Αυτές οι πρακτικές θεσμοποιούν την υπονόμηση του δημόσιου συμφέροντος προκειμένου να εξυπηρετηθούν ιδιωτικές πρωτοβουλίες και προτεραιότητες αναπαράγοντας τις σχέσεις πολιτικής και επιχειρήσεων<sup>9</sup>.

Η επικράτηση των νεοφιλελεύθερων πολιτικών εγκαθιστά ένα περιβάλλον υπολειμματικών κοινωνικών πολιτικών και των νεοφιλελεύθερων ορίων του κράτους. Η υποχώρηση του κράτους ξεκίνησε μέσα από την υποτίμηση των δημοκρατικών διεκδικήσεων, διατηρώντας στοιχεία δημοκρατίας και αίροντας θεμελιώδη χαρακτηριστικά της, όπως τη διττή σχέση της

<sup>5</sup> Γράβαρης, Δ. (2008). «Το κοινωνικό περιεχόμενο της δημοκρατίας» στο *Δημοκρατία και κρατικές πολιτικές στην Ελλάδα: 11ο Επιστημονικό Συνέδριο*. Πάντειο Πανεπιστήμιο. Αθήνα, 6-8 Νοεμβρίου: 25-26.

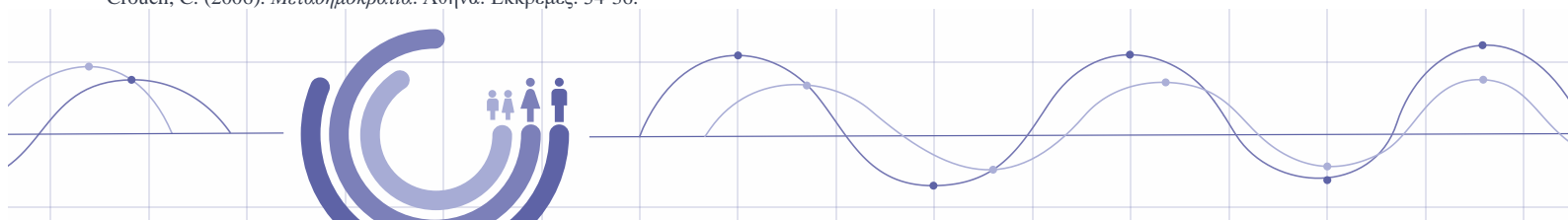
<sup>6</sup> della Porta, D. (2017). Late Neoliberalism and Its Discontents: A Comparative Conclusion in della Porta, D. et al. (eds) *Late Neoliberalism and its Discontents in the Economic Crisis: Comparing Social Movements in the European Periphery*. Switzerland. Palgrave Macmillan Cham: 261. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-35080-6>

<sup>7</sup> Λαμπροπούλου, Μ. (2017). *Δημόσιες Πολιτικές, Κοινή Ωφέλεια και Πολίτες: Η περίπτωση των ιδιωτικοποιήσεων*. Αθήνα: ΕΚΚΕ: 260. <https://ebooks.e-publishing.ekt.gr/index.php/ekke/catalog/download/12/18/307-1?inline=1>

<sup>8</sup> Flinders, M. (2011). «Δημόσιο/Ιδιωτικό: Τα όρια του κράτους» στο Hay, C., Lister, M. and Marsh, D. *Το Κράτος: Θεωρίες και Προσεγγίσεις*. Αθήνα: Σαββάλας: 356-357.

Οι Συμπράξεις Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ) αφορούν στις μακροπρόθεσμες αγορές συμβάσεων παροχής υπηρεσιών ανάμεσα στο κράτος και σε κερδοσκοπικούς οργανισμούς του ιδιωτικού τομέα.

<sup>9</sup> Crouch, C. (2006). *Μεταδημοκρατία*. Αθήνα: Εκκερέμης: 34-36.



αναδιανομής πλούτου και δικαιωμάτων. Η αναθέωση της προστασίας της δημόσιας σφαίρας από τον ανταγωνισμό και τους κανόνες της αγοράς προκαλεί σύγχυση και προβληματισμό για το δημόσιο συμφέρον και την αλλαγή προτεραιοτήτων των δημόσιων λειτουργιών και υπηρεσιών. Το επιχείρημα της εισχώρησης του ιδιωτικού τομέα στη δημόσια σφαίρα προσπαθεί να αναγείρει την αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητα που μπορεί να προσφέρει. Το ερώτημα έγκειται στην εγκυρότητα της πρακτικής όπου οι εκλεγμένοι αναθέτουν σε ιδιώτες τη διεκπεραίωση δημόσιων λειτουργιών και υπηρεσιών. Το κράτος διατηρεί το προνόμιο να παραχωρήσει αρμοδιότητες σχεδιασμού και υλοποίησης σε παρά το κράτος οργανισμούς. Τα νομιμοποιητικά στοιχεία, όμως, προκειμένου ο ιδιωτικός τομέας να εκπροσωπήσει το δημόσιο συμφέρον, τα αντλεί από το κράτος, ως εκπρόσωπος του δημόσιου συμφέροντος και με τον ρόλο του εγγυητή. Η νομιμοποίηση αυτής της ενέργειας λοιπόν, αντικατοπτρίζεται στην ιδιότητα του κράτους ως εκπροσώπου του λαού, γεγονός το οποίο καθιστά τη νομιμοποίηση αμφισβητήσιμη από την στιγμή που η εκπροσώπηση του λαού και του δημοσίου συμφέροντος από το κράτος συνιστά πρόφαση.

